

DEIÀ, EL PARADÍS RESISTIT DE ROBERT GRAVES

"Robert Graves, per tota l'eternitat." L'escriptor Josep Piera obre la capsa dels secrets de la casa de Robert Graves a Deià, Mallorca. Quan les parets fan la llibertat.

L'hort enjardinat de "Canellun". La casa dels Graves.

Va ser durant una conversa amb Sam Abrams, no recorde ni on ni quin dia, que vaig saber que aquest estiu es complien els cent anys del naixement de Robert Graves. Sam Abrams, americà d'origen i català d'adopció, amb les seues agudes habituals, em parlava de la poesia de Robert Graves, que llegia i admirava de temps, tot considerant-lo un puntal de la poesia anglo-americana d'aquest segle. Jo, escoltant-lo, recordava el vell enirvanat i venerable que havia conegut l'hivern de 1981 quan, en companyia d'Àngel Terron i altres aleshores joves poetes, anàrem a Deià en un dos cavalls derringat per fer-li present de la primera edició catalana d'uns poemes seus acabada d'aparèixer a *Cairell*, la revista que fèiem per aquells anys a València un grup d'amics.

Deia Àngel Terron llavors a *Cairell*: "El fet que Robert Graves visqués a Mallorca, que el paisatge —tan estimat per mi— de Deià fos present a la seva poesia, ja directament, ja mitificat, poetitzat o bé com a espòleta mental, m'obrí les portes a aquesta poe-

Bust de Robert Graves. Al jardí de "Canellun", sa casa.

sia". S'ha estudiat amb rigor i suficientment la influència d'aquest paisatge de ressonàncies horacianes en l'obra narrativa i poètica de Robert Graves? S'ha estudiat bé com aquesta vall se li féu una Grècia sentida?

D'aquell primer viatge a Deià, en vaig deixar memòria en un llibre, *El Cingle Verd*. Deià, aleshores, em va semblar una miniatura grega, un Delfos casolà arran de mar, més íntim que majestuós. Aleshores vaig escriure: "La casa dels Graves és un xalet grisenc entre oliveres. Bancals marginats, geranis i gats. Silenci. I més gats. Una dama, d'una seixantena d'anys, fràgil, de bon veure i tracte. Per una cuina pagesa passem al salonet, prop de la llar. Un espai confortable, verd-i-mar a les finestres, plats de terrissa mallorquina a les parets, una taula de fusta i, sobre un cadriot de bova, davant el foc, l'estàtua decrepita del geni. L'heroi de la dea blanca, ara amb les cames cobertes per una manta escocesa. El savi anirvanat. L'esperit lluny. El cos fent-se ja absència. Talment l'efígie del Claudi, ja decadent, a les acaballes, com fa poc per televisió en donaren una versió. Amb idèntica majestuositat grotesca. La imatge final de la glòria. Els cabells llargs de cendra i gel, finíssims, escassos. Un perfil només. Una vida esgotant-se. Vuitanta anys i escaig. Molta vida darrere". A Robert Graves, li quedaven uns pocs anys de vida absent en aquell distant 1981. Hi va morir als noranta anys, el desembre de 1985, una xifra amb els mateixos números que els de l'any de naixement, 1895.

No he oblidat aquella estada d'unes hores a Deià, mentre el gener feia davallar humides nuvolades pels cingles i penyals d'aquelles serres que convertien l'indret més en una vall nòrdica i misteriosa que no en un càlid refugi mediterrani. Per això, quan aquest agost vaig tornar-hi, aprofitant les vacances, vaig comprendre la primera impressió que aquests paratges mallorquins provocaren en un germà de Robert Graves fa molts anys, quan Mallorca encara no era un desgavell urbanístic vora mar ni cap centre turístic de masses.

El personatge en qüestió la va definir gràficament com "gairebé una exacta barreja del nord de Gal·les i de Corfú. Hi ha móres, pomes, roques, pins, muntanyes i ovelles com a Snowdonia i ametlles, magranes, bresquilles, camins polsosos, dacsa, canyamel, melons i oliveres com a l'illa grega. Fins i tot, per a tenir la mescla perfecta, pots afegir-hi centenars i centenars de molins de vent..." La citació, d'una precisió descriptiva i sintètica, avui ens pot semblar d'un idíl·lic de postal, quan els molins de vent que s'hi veuen, en la majoria dels casos, semblen relíquies patètiques d'un món mort, d'un món que el turisme no ha sabut respectar ni tan sols en sentit arqueològic. El paisatge natural, si més no, es man-

La cala de Deià: "Un semicercle de platja d'arena en un amfiteatre rocós."

té amb dignitat, i móres, pomes, roques, pins i ovelles, encara s'hi poden contemplar, com s'hi poden apreciar, sobre tot de camí cap a Deià, magnífics olivars d'un cuirassat classicisme, nobles i antics, d'una ancianitat tan dignament venerable com la del millor temple grec.

L'havia fet, aquest camí preciós, d'Orient a Bunyola, passant per Valldemossa, fins a Deià, aquest agost passat, coincidint amb el dia que a les antigues escoles de la vila inauguraven una exposició deliciosament cordial en record de Robert Graves. Per això ara el repetia, aquest mateix itinerari entranyable, per on Mallorca encara té pomeres, garrofers i ramats virgilians, per tal que Sam Abrams s'endugués la millor imatge possible de l'illa, d'acord amb l'esperit, clàssic i romàntic alhora, de Robert Graves, la memòria i el territori mític del qual anàvem a visitar en homenatge i recordatori a la seua llarga vida i millor obra.

Tot fent aquesta ruta en cotxe i mentre jo conduïa, Sam Abrams em comentava i llegia la descripció que feia Richard P. Graves a *Robert Graves, Biografia 1895-1940*, recentment publicada en castellà, que ell però em traduïa directament d'una edició anglesa, gastada i plena de subratllats: "Robert i Laura prengueren el camí de la costa que va en direcció nord, seguint una ruta abrupta, amb el mar a l'esquerra, gairebé dos-cents metres més avall, i les muntanyes alçant-se centenars de metres amunt, a la dreta. Després d'uns quants quilòmetres per una molt entortolligada carretera que travessa olivars, pinades i algun hort de tarongers i llimoners, la carretera girà tot seguit a la dreta i els viatgers es trobaren entrant en una àmplia vall en semicercle. A l'oest la vall s'abaixa fins a mar i a

l'est s'enganxa a una serralada alta que l'encercla protectorament de nord a sud. A una certa distància del cap de la vall, en el lloc on la carretera travessa un grup de cases, un pujol com un espinal de mig quilòmetre s'estén en direcció sud, cap a mar, tot pujant suauement al començament per a poc després tornar-se més costerut fins a arribar a l'església i a un petit cementeri pacífic". Aquelles paraules traduïdes sonaven com la veu d'un guia que no sols descrivia el paisatge fílmic que teníem davant, encara i sortosament, per a gaudi culte dels nostres ulls, sinó que traslladava a un temps imaginari.

De visita a "Canellun". Sam Abrams i jo aplegàrem a Deià a mitjan matí d'un assolellat diumenge. Era setembre i Deià lluí amb aquesta llum madura que les acaballes d'estiu tenen al Mediterrani. Ambdós comentàvem l'aspecte italiànesc, elegant i senzill de la vila, per molt que ja no fos el poblet arcerat, més pagès que mariner, que havia captivat el desig d'anar-se'n lluny d'aquella parella d'excèntrics poetes que eren Robert Graves i Laura Riding, la seua musa i amant, quan hi arribaren l'any 29. Tanmateix, ambdós coincidíem en com, comparant Deià amb d'altres llocs de la nostra costa, també primi-

JOSEP PIERA

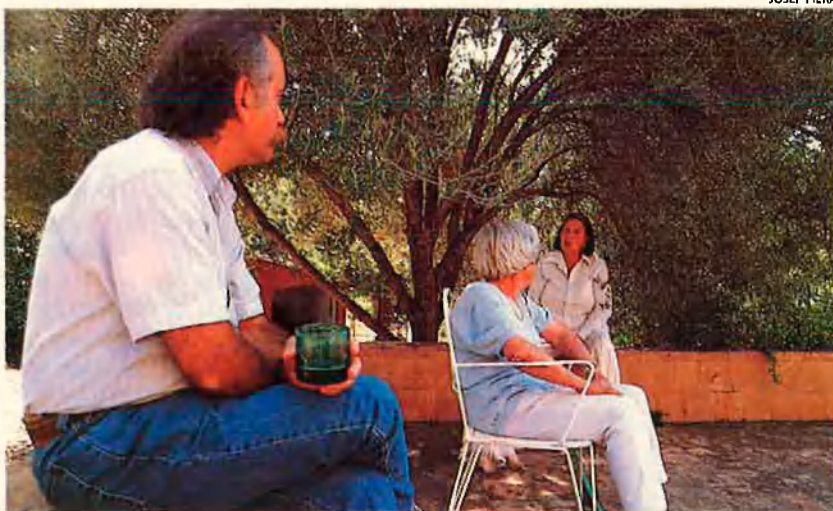

Recreació de l'estudi del poeta. En una exposició d'aquest estiu passat a Deià.

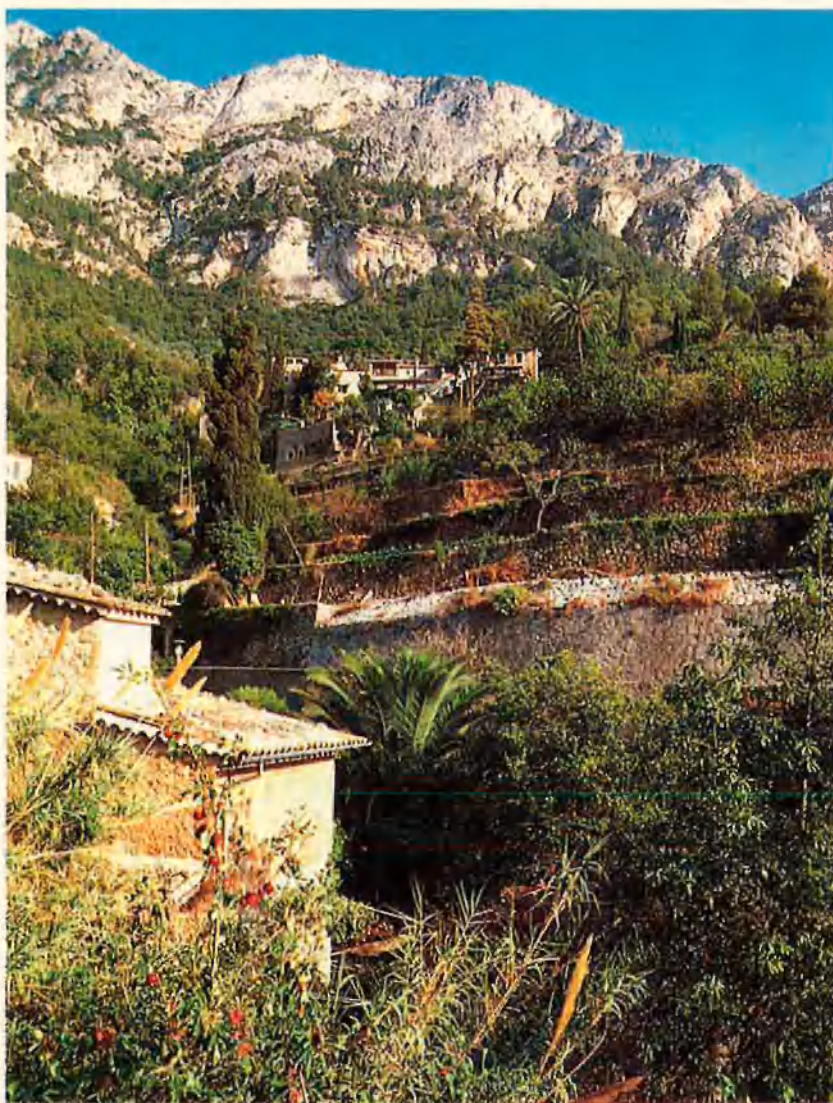
gèniament bells en aquells temps llunyans, els déus l'havien protegit i no havien permès la destrossa ni del territori ni de la fesomia urbana del poble.

Contemplar Deià des de la terrassa d'un bar que és a vora de la carretera, o des del balcó panoràmic del seu petit cementeri marí, encara pagava la pena, encara mereixia un viatge. Deià novament recordava Delfos i no sols per les olive-res grandioses. Que Deià hagués estat escollida com a residència i refugi pels poetes, des del mateix Robert Graves fins a Josep M. Llompart, havia estat clau en aquell respecte conservacionista, per nosaltres. Si en lloc d'artistes que buscaven preferentment la tranquil·litat ("Ací ens trobem molt bé i esperem quedar-nos-hi molt de temps.

JOSEP PIERA

De conversa: Sam Abrams, Beryl Pritchard, segona esposa de Robert Graves, i Catherine Nicholson, la tercera dels quatre fills del primer matrimoni del poeta.

"Una exacta barreja del nord de Gal·les i de Corfú. Hi ha móres, pomes, roques, pins, muntanyes..."

Sol. Olives, taronges, peix, tranquil·litat", escrigué Robert Graves, acabat d'arribar a Deià, en una carta a un amic), hi haguessen anat negociants o especuladors barats, Deià no seria com és, segurament. Caldrà, doncs, donar les gràcies a tants i tants pintors i poetes que han col·laborat amb la seua tria a mantenir els luxes humils de Deià. I gràcies als déus, també.

Era vora migdia quan arribàrem a la porta de l'hort enjardinat que envolta Ca n'Alluny ("Canellun", en la divertida i estrafofària ortografia familiar dels Graves, que vol significar "la casa de més enllà" i no sols pel fet de trobar-se als afores del poble, mirant el tranquil terrat blau de la mar) i obrírem el cancell com qui entra a casa d'uns amics. A la terrassa hi havia dues dones grans, amb una xica jove i un parell de criatures, a més de gossos i gats.

L'ambient tenia un encant natural, domèstic, familiar, que ens captivà d'entrada, tant al Sam Abrams com a mi, que en cap moment no ens sentírem uns profanadors d'aquella intimitat, tant de pagès il·lustrat. A la terrassa hi havia un munt d'ametlles acabades d'espigolar i un altre de ja assolellant-se, disponibles per a endolcir curtes vesprades vora la llar de foc.

Aviat quedàrem conversant amb les dues dones, Beryl Pritchard, la segona esposa de Robert Graves, a qui recordava com si el temps no hagués passat des de la meua visita de feia catorze anys, i Catherine Nicholson, la tercera dels quatre fills del primer matrimoni del poeta. La primera, petita, delicada i atenta; la segona, robusta, simpàtica i cordial, amb un físic que recordava el del pare quan tenia els seus anys, com ens el permetien de veure unes fotos inèdites —fetes al voltant del 1975 per J. Vilanova, un fotògraf català—, de quan el poeta tenia setanta anys, i que el meu acompanyant els duia com a obsessiu. Semblaven més o menys de la mateixa edat, aquelles dues senyores de mirada jove, i de fet ho eren, com després vaig poder comprovar. Semblaven dues bones amigues que es feien companyia en aquella casa plena de vida i records.

Amb elles dues d'amfitriones, vam visitar la casa, vam recórrer el jardí, vam conversar i fer-nos l'aperitiu. La casa, amb l'estudi i els llibres del poeta (l'Alcover-Moll als prestatges), amb les joguines dels néts pel saló, amb la cuina plena d'atífells, olles, verdures i una tetera, no era cap museu reclosit ni cap aparador de nostàlgies, sinó un espai de vida, amb detalls del passat i del present, de la memòria i de la quotidianitat més cordial i domèstica.

En un moment, la senyora Graves ens mostrà el mecanoscrit del primer dels tres volums que conformaran l'obra poètica com-

pleta de qui fou l'home estimat; estimat com a espòs, com a pare, com a poeta. Tot un detall per la seua banda, tan amable com les olives, fetes per ella, que ens presentà un poc més tard. La conversa, saltant d'una llengua a una altra, ens tingué entretinguts una bona estona, entre subtiletes, ironies, glops de cerquesa i el tast perfecte de les olives. Tant parlarem de poesia, de les anunciades publicacions per commemorar el centenari, "unes purament oportunistes, altres d'un interès autèntic", com de política local ("massa escàndols, massa escàndols!").

Dinar a la cala. En acabar la visita a casa els Graves, vam marxar a dinar a la cala de Deià, per la carretereta que, supose, encara deu ser la mateixa que feren Robert Graves i Laura Riding, acomboiats per Joan Marroig "Gelat", un personatge curiós, molt del poble i de l'època, que intentà sense sort convertir els poetes en dignes precedents dels dinàmics hotelers posteriors. La cala, Richard P. Graves la descriu com "un semicercle de platja d'arena en un amfiteatre rocós. En una banda de la platja, el llit del torrent arriba fins a la mar i hi ha un promontori rocós sobre el qual fan niu unes poques barraques de pescadors, voltades de barques col·locades boca a terra i de xarxes eixugant-se al sol. Davant, més enllà d'una gran roca que sobreix en l'aigua prop de la vora s'estén la Mediterrània blava". La descripció és vàlida, si hi afegim uns quants iots, un parell de rústics restaurants i gent que pren el sol i el bany sense aglomeracions. Sam Abrams i jo, tot recordant les peripècies dels nostres admirats personatges, ens menjàrem a Can Lluch, asseguts en un banc de roca, un trempo turístic i un plat de peix sortosament fresc que novament ens retornà a Grècia.

Comiat. "Robert Graves, poeta", diu gràficament una tomba al cementeri de Deià. Només això, i així, escrit a mà sobre el morter mallorquí color terra. Terra en la terra, doncs. O fang fet fang, a la manera antiga, com encara és la mort ací. És el senzill record d'un home —el nom de persona, la condició primordial que el féu ser—, d'una bellesa humil i colpidora, com ha estat sempre la vida en aquest racó de món que és Deià. Robert Graves, poeta, descansa en una tomba semblant, en la seua discreció, a la de la resta d'aquells ancians del poble, també gairebé centenaris, que esperen l'eternitat en l'alta pau d'aquest diminut cementeri. Una tomba amb flors vives que creixen a terra, com vius són els mots del poeta i creixen dia a dia els records de la seua obra. Perquè l'eternitat és ací, en el record dels vius, en el record fet paraula.

Amb aquesta visita al cementeri de Deià, si-

L'església i "el petit cementeri pacífic" de Deià. Mirant la mar.

Recollint les ametlles. Per a endolcir l'hivern.

"Gràcies a tants i tants pintors i poetes que han col·laborat amb la seua tria a mantenir els luxes humils de Deià. Gràcies als déus, també".

tuat al caramull privilegiat del poble, al costat de l'església i entre uns pocs xiprers com altives flames verdes, mirant la mar a l'horitzó, la "vall silvestre estriada per torrents" i la casa de més enllà on encara viuen els Graves, amb la lectura d'un poema del mateix Robert Graves ("Despertar a mig hivern"), ens vam acomiadar de Deià i del poeta, Sam Abrams i jo. Així, "contra el cuc de la mort que aquest lloc ronda". Així "vam observar en silenci el nostre entorn/ sense trobar-hi gens d'hivern enlloc". Era una dolça vesprada de setembre de llum acodonyada, amb olors familiars d'ametlles i garrofes madures acabades de collir, amb els cingles verds nets a causa de la pluja del dia anterior, i un cel mariner d'amables transparències. Deixàvem Deià endarrere després de la visita d'un dia als llocs illencs i a la memòria universal d'aquest anglès, "poeta cèltic del Mediterrani" com el defineix Jonathan Boulting al pròleg de *D'amor. Trenta poemes* de Josep M. Jaumà, l'antologia més recent al català dels poemes de Robert Graves, que ens acompanyava com una poma agredolça a la butxaca.

Aquest estiu ha fet cent anys del naixement del poeta en una altra vall humida i nòrdica d'un altre racó de món d'una altra illa, a la distant Anglaterra. Quan Robert Graves i Laura Riding arribaren a París amb voluntat de dir definitivament "adéu a tot allò" que havien deixat endarrere per construir-se una nova vida plena lluny, Gertrude Stein els recomanà Mallorca tot dient-los que es tractava d'"un paradís, si podeu resistir-lo!" Laura Riding, l'amant americana del poeta, per a alguns i a moments "una bruixa i vulgar meuca", per a d'altres, i en d'altres dea blanca o freda musa, només resistirà aquest paradís durant deu anys; Robert Graves, per tota l'eternitat.

Josep Piera